

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА У
БЕОГРАДУ

На седници Наставно-научног већа одржаној 24. маја 2018. усвојен је извештај ментора о урађеној докторској дисертацији „Новинарско приповедање као елемент јавног дискурса у информативним жанровима ТВ станица са националном фреквенцијом“ коју је предала кандидаткиња Лидија Мирков. Комисија за преглед и оцену докторске дисертације је у саставу: проф. др Неда Тодоровић (редовни проф. Универзитета у Београду – Факултета политичких наука, у пензији), проф. др Владислава Гордић Петковић (Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет) и проф. др Добривоје Станојевић (Универзитет у Београду – Факултет политичких наука) – ментор.

После увида у приложену документацију и прегледа докторске дисертације, Комисија подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Лидија Мирков рођена је 1989. године у Београду, где је завршила основну школу и гимназију као носилац Вукове дипломе. Добитница је Пекићеве награде за прозу (2003). Основне студије новинарства на Факултету политичких наука Универзитета у Београду, на које се уписала 2007, окончала је у року 2011, са просеком 9,32 и стекла назив *дипломирани новинар*. Мастер студије комуникологије на истом факултету окончала је прва у генерацији, са просеком 10,00, чиме је стекла назив *мастер комуниколог*. Наслов њеног мастер рада је *Реторички поступци у званичним објавама политичких странака на друштвеној мрежи Фејсбук*, а оцена са одбране рада 10 (десет). Колегиница Мирков показује интересовање за истраживање комуникације, језика и стила изражавања у културном и друштвеном контексту. Стекла је две специјалистичке дипломе: *Society, Media and Culture* (доделили Универзитет Оукланд и Факултет политичких наука) и специјалистичку диплому за политичку комуникацију

Фондације Конрад Аденауер и Факултета политичких наука. На докторске студије Културе и медија Факултета политичких наука уписала се 2012. године. Била је бирања за сарадника–демонстратора на Факултету политичких наука 2009–2015, а од октобра 2015. запослена је у звању асистента на предметима Стилистика и Реторика на ФПН. Радила је као новинар и уредник факултетског часописа Политиколог, чијем раду данас менторише као члан Центра за медије ФПН-а. Такође, радила је у више редакција националних и београдских медија као новинар и репортер. У неколико ПР агенција била је хонорарни сарадник за медијска истраживања и анализе. Објављује самосталне научне радове у домаћим и међународним часописима и зборницима. Излаже на научним конференцијама у Србији и иностранству. Говори енглески, руски и шпански језик.

Избор референтних објављених научних радова Лидије Мирков:

1. *Дискурс приповедања у информативним новинарским жанровима дневног листа Политика*, Језик, књижевност, дискурс – Језичка истраживања, Филозофски факултет, 2015, Ниш. УДК 811.163.41' 42:070, 82.0:070; ISBN 978-86-7379-369-6; COBISS.SR-ID 214594060 – M14;
2. *Политички ПР на друштвеној мрежи Фејсбук током ускршњих празника*, Часопис Култура, бр. 139, септембар 2013, Београд. issn: 0023-5164, udc: 316.776: 004.773 (497.11) "2012" 659.3/.4:324 316.654: 329 (497.11) "2012", doi: 10.5937/kultura1339253M, 2013 – M51.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања у докторској дисертацији чини новинарско приповедање у информативним жанровима на телевизијама у Србији. Ауторка рада сматра новинарско приповедање нефиктивним романтизованим новинарским дискурсом и поступком саопштавања медијских садржаја наративним методама. У раду се обједињује три теоријска оквира неопходна за разумевање сложене теме новинарског приповедања у јавном дискурсу: осим теорије новинарских жанрова, важан сегмент рада чине сазнања наратологије и теорије јавног дискурса. Докторска дисертација садржи и специфична објашњења још неких комуниколошких теорија средњег обима због интердисциплинарности теме, као и поставке реторике и стилистике јер је реч о језичком истраживању медијских садржаја. Да би ова тема досегла виши научни домет,

новинарско приповедање је виђено као елемент јавног дискурса, те је утемељење научног приступа постављено у структуралистичким и постструктуралистичким теоријским погледима.

Примарни циљ истраживања био је да се открије да ли у вестима телевизија са националном фреквенцијом у Србији постоји промена дискурса, у чему се она састоји и зашто се дешава новинарско приповедање, тј. зашто се уређивачка политика медија мења у том правцу. Околности промене медијских уређивачких политика и, последично, уравњење језичког понашања телевизија са националном фреквенцијом подстакло је Лидију Мирков да се бави овом темом. Мешање жанрова које води у хибридизацију жанрова не дешава се стихијски, већ структурисано, те је један од циљева истраживања био откривање нове структуре комуникације медијским жанровима, установљење разлике новинарског приповедања од досадашњих новинарских пракси, као и образложење шта такве промене значе у јавном дискурсу Србије.

Основ новинарског приповедања одвија се приказивањем судбине појединца, тј. топлом људском причом. Досадашња пракса објективног, неутралног извештавања више није довољна гледаоцу који доживљава сензације свим чулима на интернету и захтева од медија једнако занимљиве садржаје. ТВ програм зато треба да буде жив, топао, енергичан, забаван, активан. То се постиже методама „оживљавања“: топла људска прича подразумева представљање теме људским примером (информације уз објашњење како то чини/преживљава/заобилази дати појединац). У информативним жанровима, новинарско приповедање до недавно није имало места; данас се говори емотивно, лично, субјективно – о препознатљивом субјекту.

Ауторка рада сматра да медији у Србији опонашају обрасце медија са Запада, али да због различитих чинилаца попут политичке нестабилности, финансијске зависности медија и неслободе јавног изражавања, у Србији новинарско приповедање не изгледа исто као у земљама из којих долазе такви обрасци, нити су учинци исти. Суштина информативности се мења: информација није у другом плану, већ се скрива и скривањем открива специфичне околности српског друштва. Занимљивост приповедања треба да задржи публику, али и да је обавести о друштвено најзначајнијем.

3. Основне и посебне хипотезе

Главно истраживачко питање које Лидија Мирков поставља је *на које начине новинарско приповедање постаје доминантни елемент јавног дискурса у информативном програму.*

Мирков сматра структуром све оно што условљава и обликује активности чинилаца, не само физичко окружење, већ и устаљене реакције оних који се у том окружењу сналазе и повратне реакције моћних слојева. Ако је реакција логички препознатљива, то је шаблон структуре. Ауторка доказује да не постоје личне стратегије ван структуре, већ су контекстуално условљене. Одступања од правила (појединачне стратегије у дискурсу) сматра изузетком који потврђује правило, пошто се од дискурса не може намерно одступити и не може се структуром манипулисати по вољи јер она не зависи од једног чиниоца, а свака структура је заправо чврст однос елемената у систему одређене интеракције. Овим истраживањем се настоји да се објасни како и у вези са чим је условљена дискурзивна структура, тј. која конкретна ограничења система изазивају реакцију промене жанрова и начина изражавања на медијима.

Главна хипотеза је да приповедање као елемент јавног дискурса постоји и у информативним жанровима, који су по дефиницији фактографски и објективни; информативно постаје приповедачко. Нова тенденција у информативним жанровима је све већа заступљеност новинарског приповедања. Дакле, Лидија Мирков поставља претпоставку да новинарско приповедање у информативним жанровима већ постоји и да се може научно утврдити његово постојање. Да би то постигла, дефинисала је које поступке можемо сматрати приповедачким, а које новинарске жанрове информативним, те је објаснила како се редакције из узорка користе новинарским приповедањем. Колегиница Мирков проблематизује контекст у којем се налази српско друштво, јер је оно у расцепу између неукорењеног идентитета транзиционе државе која настоји да постане демократска и либерална и традиционалне емпатичне културе мале нације. Тај конфликт се јасно учитава у промене новинарских жанрова, које се осликавају наративима у медијима, чија је улога да призове либерални модел хладних међуљудских односа мотивисаних интересима, тако што приказивањем прикрива.

Помоћна хипотеза, која треба да помогне доказивању основне хипотезе и одговору на истраживачко питање, јесте да током ванредног стања није ванредно и

извештавање – напротив – разоткрива се устаљена схема поступања новинара и уредника. Ово је доказано дубинским интервјуима са главним уредницима и продуцентима информативних програма телевизија са националном фреквенцијом.

Дубинским интервјуима доказана је и друга помоћна хипотеза: да медији уређивачку политику усклађују са гледаношћу, интересима оглашивача и захтевима власника, што све зависи и од постојеће политичке културе. Дакле, постоји одређени поредак дискурса који чини јасним постојање шаблона који сви припадници друштва могу да препознају и да се у складу са тим сазнањем понашају. Дискурзивне стратегије медија не одступају од устаљеног дискурса, јер они нису опонент владајућој моћи, али нису сасвим њој ни подређени; друштвене институције (попут медија) јесу важан чинилац у спирали моћи.

Трећа помоћна хипотеза је да медијски одлучиоци анализом јавног мњења (свог тржишта) и под политичким утицајима бирају наративе као поступак у информативном програму, не као садржај – тј. иако су свесни свог избора, немају намеру да тиме потискују информативност и да непосредно утичу на дискурс. Дакле, медији не утичу на дискурс са намером да то чине, што појачава убеђење да је њихова дискурзивна стратегија заправо само део шире структурне схеме.

У вези са садржајем, четврта помоћна хипотеза Лидије Мирков у овом раду јесте да ће се у приповедањима на националним телевизијама, било да је реч о Јавном сервису или комерцијалним телевизијама, читавати утицај политичког ПР-а и политичка борба за освајање медијског простора. Ова хипотеза је оповргнута анализом емитованих садржаја, а образложење контекста јавног дискурса упућује на сложене борбе моћи у спирали јавног дискурса.

Пета помоћна хипотеза је да је тзв. „топла људска прича“ основ наративног приступа у медијским садржајима. Анализом садржаја открило се да је жижа приповедања на појединцу и појединачном искуству.

Шеста помоћна хипотеза је претпоставка цензуре, карактеристичне за дискурс моћи којем медији посредују. Разговором са уредницима и поређењем резултата са анализом садржаја, ова хипотеза показала се доказаном.

4. Опис садржаја докторске дисертације

Докторска дисертација подељена је у седам већих наслова: Увод, Приповедање у новинарству, Јавни дискурс, Студија случаја – информативне емисије телевизијских

станица са националном фреквенцијом током ванредног стања у Србији 2014, Закључак, Литература и Биографија. Текст рада од Увода до краја Закључка садржи 252 стране, а списак литературе садржи 314 референци релевантне стручне и научне литературе. Рад не садржи прилоге.

У Уводу, ауторка је образложила почетну идеју, структуру рада и предвиђену методологију, као и узорак истраживања. У поглављу Приповедање у новинарству постоји шест наслова (Појам приповедања; Наратив и наратологија; Настанак новинарских жанрова – од књижевности до таблоида; Фактографија и информативни жанрови; Метод „топле људске приче“; Хибридизација новинарских жанрова), подељених у мање целине поднасловима. Посебна пажња је посвећена разликовању појма приповедање, наратив и сродних појмова који се у свакодневном језику, а све чешће и у теорији, погрешно сматрају синонимима. У овом делу рада образложена су теоријска становишта наратологије и теорије новинарских жанрова, њихова веза која није теоретски проблематизована раније, као и дефиниције основних појмова тих теорија коришћених у раду.

Треће поглавље објашњава јавни дискурс кроз призму структуралиста и постструктуралиста, ослањајући се највише на Мишела Фукоа и Цветана Тодорова. Наслови Појам јавног дискурса, Тројство актера у јавном дискурсу, Јавни дискурс и спирала моћи и Новинарско приповедање у јавном дискурсу подељени су на мање целине да би се обезбедило детаљно проучавање разуђеног појам дискурса, поготову када је реч о медијским садржајима. Важан допринос ове докторске дисертације заснива се на теоријској допуни Дебреове медијасфере концептом наратосфере као нове арене за дискурзивне борбе за моћ. Осим тога, новинарско приповедање је препознато као део јавног спектакла који је појавни облик дискурзивне моћи. У овом поглављу наведено је мноштво различитих становишта теоретичара који су се бавили јавним дискурсом, значајем митског, бајковитости, медијским теоријама постављања агенде и репрезентације, као и идеологијом и моћи.

Четврто поглавље садржи сазнања стечена оригиналним истраживањем на узорку медија у Србији. Спроведена је студија случаја на садржајима телевизијских станица са националном фреквенцијом, емитованим током ванредне ситуације у Србији 2014. Узорак чини нешто више од 800 сати емитованог информативног програма са телевизија: РТС, Б92, Прва, Хепи и Пинк од 10. до 23. маја 2014. У поглављу су прво образложене методолошке поставке истраживања, а затим приказани резултати анализе садржаја и дубинских интервјуа са главним и одговорним уредницима или

продуцентима информативних програма телевизија са националном фреквенцијом из узорка. Анализа садржаја је такође обухватила тумачење у колико прилога се у информативној емисији десио наративни приступ, трајања информативне емисије, дужине трајања прилога, термина у којем је пуштен прилог, у информативној емисији ког типа је прилог пуштен, врста саговорника и других извора, квалитет прилога, порекло извора, узорност прилога... Значај који одређена тема добија у медијима оцењује се и на основу дужине трајања прилога, временског термина у кошуљици, тога који новинар ради прилог, да ли се тема понавља наредних дана и у ком контексту.

Дискурс подразумева поштовање језичких кодова. То подразумева актуелни (не нужно општеважећи и вечни) споразум о контексту употребе језика. „Видео сам на телевизији“ постаје једнако ономе „верујем својим очима“. Телевизија мења наше очи као продужетак човековог чула вида (у маклуановском смислу). Смештање садржаја у друштвени контекст и стилска и реторичка анализа важни су у оваквом истраживању да би се објаснило превођење знакова у симболе, да би се објаснило са којом намером и са каквим друштвеним оправдањем је наративни новинарски текст понуђен читаоцима уместо фактографског информативног жанра.

Подаци су прво квантификовани, затим је урађена анализа конкорданци и колокација, паравербалних и жанровских елемената, а посебан допринос науци овим истраживањем дато је примењивањем Фукоове поделе четири стратегије поделе улога „неприлагођенима“ у дискурсу на медијске садржаје из узорка. Хистеризација женског тела, педагогизација грађана, социјализација прокреативног понашања и психијатризација настраног ужитка биле су категорије које је Фуко препознао као поделу улога за оне који не подржавају поредак моћи у вези са сексуалношћу, али ти обрасци препознатљиви су у медијским садржајима из узорка за улоге грађана који одступају од уобичајеног понашања. Подаци добијени анализом садржаја показали су стабилну структуру постојања новинарског приповедања у информативним садржајима и начине његовог остваривања, а интервјуима са уредницима доказано је да је новинарско приповедање део уређивачке политике свих анализираних медија, највише под утицајем контекста у којем медији обављају своју делатност на тржишту. Неолиберални обрасци са Запада донели су српским медијима нову технологију, нове жанровске структуре, а тиме и нове стваралачке поступке у информативним жанровима и нове вредности, не сасвим усаглашене са стварношћу српске медијске и политичке културе.

Пето поглавље садржи закључна размишљања и образложења да ли добијени резултати доказују или оповргавају почетне хипотезе. Лидија Мирков закључује да су медији и даље заштитници јавног интереса и да је новинарско приповедање, које тек узима замах, једно од оруђа којима медији избегавају цензуру и позивају публику у нови дискурзивни поредак.

5. Остварени резултати и научни допринос

Лидија Мирков је у докторској дисертацији утврдила постојање системских процеса у медијском поретку који могу да препознају и његови учесници. Медији мењају жанровску структуру када препознају промене у спирали моћи, али уредници и новинари то не чине свесно. У околностима ванредног стања сваки поступак ближе хибридизацији новинарских жанрова постаје израженији, па је лакше утврдити и да ли обрасци понашања актера одговарају препознатим обрасцима структуре и колико учествују у измени новинарских жанрова. Мирков је настојала да стекне увид у могуће варијанте исказаних дискурзивних стратегија и објасни шта значи њихова разноврсност или недостатак. У раду је претпостављено да постоје рационални субјекти који делају у медијском систему и његовом окружењу, али у објашњењу остаје свест да преференце, уверења и акције не зависе од воље појединаца, већ од сложене структуре у коју се уплићу многе дискурзивне стратегије, околности и могући чиниоци.

Први циљ овог рада јесте систематизација појмова којима се објашњава новинарско приповедање као елемент јавног дискурса у информативним жанровима. Не постоји ниједно објављено дело о томе, због чега је научни допринос ауторке неупитан. Према евиденцији Универзитета у Београду и Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“, у Србији није браћена докторска дисертација са истим или сродним насловом, а кандидаткиња је доставила доказе да сличних истраживања нема ни на енглеском, француском, шпанском, руском, словачком језику, као ни на језицима региона.

Други циљ је објашњење нових тенденција у информативним жанровима јер у њима постоји све већа заступљеност новинарског приповедања у Србији. У складу са наведеним, научни допринос је двојак. На теоријском плану, допринос је развијање новог концепта – новинарског приповедања – о којем нема литературе, тј. на академском нивоу о томе није писано ни у Србији, ни у иностранству. Емпиријски допринос је то што ће бити указано на промене које се стварно дешавају у

информативним жанровима у правцу новинарског приповедања. Новинарско приповедање као елемент јавног дискурса утиче на целу дискурзивну заједницу Србије, те је предложена тема оправдана у смислу друштвеног значаја. Новинарско приповедање тек треба да добије пажњу академске јавности. Ово ће бити прво истраживање новинарског приповедања као елемента јавног дискурса у Србији, а може се рећи да је оно једно од пионирских истраживања у тој области и у свету.

Научни значај овог истраживања јесте у сагледавању узрочно–последичног односа новинарских жанрова и јавног дискурса, тј. утврђивање спреге између новинарског дискурса и стварности: не само да медији обликују систем вредности, већ и систем вредности дозвољава медијима само одређене врсте садржаја. Културни систем обезбеђује опстанак одређених вредности, а затим систем вредности изолује врсте медијских садржаја који ће их одржати. Зато је важно препознати промене које медији приказују својим садржајима, јер су промене у медијима и у друштву у корелацији. Овај рад описује процесе између чинилаца јавности, али и предвиђа будући развој новинарског приповедања у јавном дискурсу, као и његове последице у Србији.

Наративни приступ – новинарско приповедање – надилази тзв. топлу људску причу јер је нагласак на појединцу, тј. његовим особинама независно од друштвено релевантних сазнања, а којима се даје смисао у контексту. Такве вредносне промене видљиве су у промени жанровске структуре приказаних садржаја, што значи да нови жанрови (хибриди) добијају све више простора наместо традиционалних, строго одвојених фактографских информативних жанрова. Информативни програм у Србији све више прихвата метод приповедања, док је *infotainment* који долази са Запада образац који на српским медијима добија нове облике. Мирков доказује да је *infotainment* у страним медијима *поступак* који дели жанрове, а у Србији је он жанровска *структура*. Јавни дискурс приповедања у медијима доспева и у информативне новинарске жанрове.

6. Закључак

Имајући у виду све што је наведено у претходним деловима овог реферата, Комисија за преглед и оцену докторске дисертације констатује да докторска дисертација кандидаткиње Лидије Мирков представља самостално и оригинално научно дело, у потпуности урађено у складу са одобреном пријавом теме. Комисија за преглед и оцену докторске дисертације је установила да предмет, циљ, постављене хипотезе, коришћене методе и аргументација у овом раду одговарају прописаним

правилима и испуњавају предвиђене критеријуме и стандарде Универзитета у Београду и Факултета политичких наука.

Кандидаткиња Лидија Мирков показује изразиту самосталност у теоријско-емпиријским истраживањима и смисао за минуциозна истраживања јавног дискурса, стила изражавања и реторичке структуре. Теоријски допринос у овом раду обogaћен је тумачењем медијске стварности у Србији и одређењем новинарског приповедања као елемента јавног дискурса. Истраживање је употпуњено савременим идејама о променама у језичкој структури новинарског текста, што представља оригинални научни допринос кандидаткиње у области медијских студија и новинарства.

На основу претходно изречених оцена, Комисија закључује да су се стекли сви услови да кандидаткиња Лидија Мирков приступи усменој одбрани своје докторске дисертације под насловом „Новинарско приповедање као елемент јавног дискурса у информативним жанровима ТВ станица са националном фреквенцијом“.

У Београду, 20. јул 2018.

Чланови Комисије:

Проф. др Неда Тодоровић, редовни професор у пензији
Универзитет у Београду – Факултет политичких наука

Проф. др Владислава Гордић Петковић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет

Проф. др Добривоје Станојевић, редовни професор (ментор)
Универзитет у Београду – Факултет политичких наука
